

הרב ישורון זרנגר

שיבת תורת החיים

יד בנימין

גדרי הדס משולש

מקור הסוגיה * שיטת רש"י * שיטת רוב הראשונים * שיטת רבינו ירוחם *
היחס בין הבבלי לירושלמי בסוגיה זו * מחלוקת הראשונים בדין הדס שלא
כולו משולש * פסיקת ההלכה

מקור הסוגיה

איתא בגמ' (סוכה לב ע"ב): "תנו רבנן: ענף עץ עבת"^א - שענפיו חופין את עצו. ואי זה הוא -
הוא אומר זה הדס. - ואימא זיתא! - בעינן עבת וליכא. ואימא דולבא! - בעינן ענפיו חופין את
עצו וליכא. - ואימא הירדוף! - אמר אביי: דרכיה דרכי נעם וליכא. רבא אמר מהכא: האמת
והשלום אהבו. תנו רבנן: קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת - זהו הדס. רבי אליעזר בן יעקב
אומר: ענף עץ עבת - עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוא אומר זה הדס^ב. תנא: עץ עבות - כשר,
ושאינו עבות - פסול. היכי דמי עבות? אמר רב יהודה: והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא.
רב כהנא אמר: אפילו תרי וחד. רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד, הואיל ונפיק מפומיה דרב
כהנא. אמר ליה מר בר אמרמר לרב אשי: אבא, לההוא הדס שוטה קרי ליה". וצריך להבין מה
היחס בין דין "ענפיו חופין את עצו" לדין "עבות". גם צריך להבין האם הברייתא הראשונה
בגמ' מתאימה לברייתא השנייה. ועוד צריך להבין מדוע הביאה הגמ' ברייתא שלישית, המלמדת
שדין עבות נפסק להלכה, דמה החידוש בזה. וכן צריך להבין מהי ההגדרה של בתלתא טרפי
בחד קינא.

א. שיטת רש"י

רש"י הבין שדין ענפיו חופין את עצו הוא דין נפרד מדין עבות

ופירש"י: "ענף עץ עבות" - שכולו ענף, שהעץ מחופה בעלין על ידי שהן עשויין כקליעה,
ושוכבין על אפיהן. 'ואימא זיתא' - כולו עלין ארוכים ורצופים, ומתוך שהן מרובין מכסין את
העץ. 'בעינן עבות' - מעשה שרשרת, שיהו מורכבין זה על זה. 'דולבא' - עץ ערמון, קלוע הוא
אבל אין עליו רצופין לכסות כל עצו. 'הירדוף' - כמין קליעה עשויין עליו. 'תלתא תלתא בחד
קינא' - שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד. 'תרי וחד' - שני עלין בעוקץ אחד, ועלה
אחד מלמטה, ועולה ורוכב על השנים".

(א). כך הגירסאות בגמ' שלפנינו, אבל בשיבולי הלקט (סי' שנב) הביא בשם "כל הספרים" שהגירסא היא: "ענף עץ עבות עץ
שהוא עבות דבר אחר עץ שענפיו חופין את עצו".

(ב). ובריטב"א גרס בדעת רב"י "עץ שענפיו חופין את עצו" ע"ש.

ונראה שרש"י מבין שבמילים "ענף עץ עבות" יש שני גדרים, הגדר הראשון הוא שיהיה "ענף עץ". דהיינו שהעץ יהיה דומה לגמרי לענף, וזאת בכך שהעלים יסתירו אותו כשם שעלים מכסים ענפים, ובשונה ממכלול העץ, שיש בו גם חלקים שאינם מכוסים, וכגון בגזע העץ. ולכן הגמ' דחתה את האפשרות שהדולבא הוא ענף עץ עבות, שהרי עליו אינם חופים את כל העץ. והגדר השני לפי רש"י הוא שיהיה "עבות", דהיינו שלא די בכך שהעלים יכסו את כל הענף, אלא זה צריך להיות באופן הנראה כקליעה, וכדעת ת"ק בברייתא השנייה שהובאה בגמ'. ונראה שרש"י הבין כך ממה שחילוק הדחיות בגמ' בין זיתא לדולבא מוכיח שדין "ענפיו חופין את עצו" הוא דין אחר מדין "עבות".

לדעת רש"י פירוש עבות הוא מעשה קליעה ואזיל בזה לשיטתיה גם במקומות

אחרים

והנה, רש"י לא פירש בכלל את הברייתא השנייה. ונראה שהוא סובר שת"ק בברייתא זו אכן נוקט באמירה הלכתית, שנלמדה מהמילה "עבות", וממילא הברייתא השנייה משלימה את הברייתא הראשונה, שהברייתא הראשונה עסקה בגדר "ענף עץ" והברייתא השנייה ביארה את דין "עבות". ואדרבא, זה היה המקור שלו להבנתו בכל מהלך הסוגייה, ורש"י אזיל בזה לשיטתו גם במקומות אחרים, שבהם פירש ש"עבות", הוא מלשון קליעה. וכגון בשמות (כח, יד) שפירש: "מעשה עבות - מעשה קליעת חוטין". ופירש שם עוד (פס' כב): "מעשה עבות - מעשה קליעה". הקליעה נעשית משלושה חוטים עבים^ג גדולים וקשים אשר אינם חלקים, שבסיום הקליעה ניתן לראות שיש חוטים שונים המעורבים יחדיו, וכמו בחבלים עבים, או בצמות שנוהגות הנשים לקלוע בשערן, וכל מקטע ומקטע שבקליעה, מחובר לחברו כבשרשרת^ד. וכמו שכתוב לגבי בגדי כהן גדול (שם פס' יד) "וְנָתַתָּה אֶת שְׂרָשְׂרַת הָעֵבֶת עַל הַמְּשָׁבְצָת" ופירש על זה רש"י: "ונתתה את שרשרות של עבותות העשויות מעשה עבות על המשבצות הללו", וזהו ממש גם הגדר של שלשלת המובא בברייתא השנייה^ה. ומשום כך מבין רש"י שהמראה של הדס משולש, דומה במראהו לחוליות החבלים שקלעו אותם יחדיו, ושזהו גדר גמור שנלמד מהפסוק, ועל פיו הוא מפרש את כל הסוגייה. וזו גם הסיבה שמוסיף רש"י שהעלים של ההדס "שוכבין על אפיהן" או לפי גירסת הר"ן - "אביהן", וזאת משום שרק באופן זה, כשהם חופים את העץ במצב שכיבה, הם דומים לקליעת החבלים, אבל אם הם עומדים זקופים אין הם דומים בזה למעשה קליעה. וכך רש"י מפרש גם את דחיית הגמ' לאפשרות שהזית הוא עץ עבות, מאחר שהוא אינו נראה כשרשרת של קליעה, למרות שבפועל הוא חופה את העץ. ולפי פירוש רש"י נראה גם לכאורה

ג). ובפירוש רבינו מנחם (פ"ז ה"ב) הביא ראייה לכך, שקליעה היא דווקא משלושה חוטין, ושעבות הוא משום קליעה, מהפס' (מיכה ז, ג): "עַל הָרֶעַ כְּפִים לְהִיטִיב הַשָּׂר שְׂאֵל וְהַשֹּׁפֵט בְּשֵׁלֹם וְהַגְדֹּל דְּבַר הַנֹּת נִפְשׁוּהוּא וְיַעֲבֹתוּהָ. וכתב על זה: "הרי לך שלוש עבירות, ואח"כ אמר ויעבתוהו ר"ל וישלשלוה... נמצא דבשלשלוה עניינים נקרא עבות, ולכן עבות ההדס שלושה עלין בקן אחד כי עבות לשון שלוש הוא".

ד). ובשונה מאריגה, שעשויה מתפירה של חוטים דקים וצפופים היוצרים בד אחיד וחלק.

ה). וראה גם בפירוש המשנה לרמב"ם (כלים יב, א).

שהוא יצריך שכל ראשי העלין יגיעו לעלים שמעליהם¹ וגם יהיו שכובים², דזה קיום מלא של ענפיו חופין את עצו ושל הדימוי למעשה קליעה. ונראה שמה שרש"י לא חזר לבאר את הברייתא הוא משום שקודם לכן פירש רש"י באריכות את הגדר של קליעה ושרשרת, ואין הכי נמי שלשיטתו ראב"י חולק על ת"ק, ומבין שדין עבות כלל לא נפסק להלכה ויש ללמוד רק מדין "ענף עץ", אך הוא נדחה מההלכה³.

לפי האמור מוכן מדוע רש"י החמיר שיצאו שלושה עלים מעוקץ אחד

ואחר שהתברר שלדעת רש"י הצורך בנראות של קליעה ושרשרת הוא דין גמור, והוא עצמו דין "עבות", מתבאר גם בפשטות מדוע רש"י מפרש שתלתא תלתא טרפי בחד קינא, הוא באופן ששלושת העלים יוצאים מאותו עוקץ, ולא הספיק לו ששלושת העלים יוצאים בקן אחד ובעוקצים שונים, דמאחר שהוא מבין שאם אינם יוצאים מאותו עוקץ, אין הדבר נראה ממש כקליעה, וזהו דין גמור, לכן מוכרחים לומר ששלושתם יוצאים ממש מאותו עוקץ וקלועים זה בזה.

ב. שיטת רוב הראשונים

לכאורה בפשט הפסוקים פירוש עבות הוא מלשון עובי ולפי הבנה זו כלל דיני ההדס נלמדו מעבות

אולם, נראה דיש אפשרות להבין את הגמ' גם באופן אחר. דאפשר לומר שדין "ענפיו חופין את עצו" נלמד מהמילה "עבות", דהפירוש הפשוט יותר בפשט הפסוקים הוא שיש עביות גדולה סביב הענף הנובעת מריבוי העלים. וכן פירש הרשב"ם על התורה (ויקרא כג, מ) וז"ל: "כלומר ענף של עץ מעובת הרבה". ולפ"ז ניתן להסביר שהברייתא באה ללמדנו שלא מספיק שתהיה עביות גדולה כתוצאה מריבוי העלים, אלא צריך גם שהעביות תהיה באופן כזה שהענפים יחופו את העץ. דהיינו שבדין "עבות" עצמו יש שני גדרים, האחד, שבפועל יהיו הרבה עלים, כפשט הפסוק (ובזה נוקטת הגמ' בהמשך להגדרה מדויקת יותר), והשני שמתחדש בברייתא הוא שצריך

1. ועיין בשערי תשובה (סי' תרמו סק"ו) בשם מור וקציעה שנקט שיש להחמיר בזה למעשה, ולפסול הדסים משולשים שראשי העלין לא מגיעים לעיקרי העלים שמעליהם. אלא דלכאורה נראה שהראשונים שהבינו שדין עבות אינו משום הצורך שיראה כקליעה (ויובאו דבריהם לקמן בע"ה), יקילו גם באופן שלא מגיעים העלים זה לעיקרו של זה. ובפרט לראשונים שהקילו אפ' בשילוש אחד בכל בד ההדס, וכן לשיטת רבינו ירוחם שכל דין "ענפיו חופין את עצו" הוא לסימנא בעלמא וכדלקמן.

2. ובאמת בהגהת הרש"ש (על אתר) העיר על מה שאין העולם נוהרים שיהיו העלים שבהדס שוכבים על הקנה.

3. ולפי פירוש רש"י נראה להסביר שמה שהביאה הגמ' ברייתא נוספת הנוקטת שדין עבות הוא לעיכובא הוא מפני שבברייתא השנייה שבה נאמר פירוש לדין עבות שקלוע כקליעה ודומה לשלשלת, לא אמר בהדיא שזהו גדר מחייב בהדס, והיה מקום להבין שזהו רק סימן להדס ולא הכרעה גמורה בגדריו, ובפרט שהברייתא לא פותחת בפסוק אלא רק בסימן ההדס, לכן הווקצה הגמ' להביא ברייתא נוספת שבה כתוב להדיא שזהו דין לעיכובא.

שהעביות תיראה בפועל גם במה שהעלים יהיו חופים את העץ, ולא שיתרכזו במקומות שונים ולא יתפזרו כדבעי באופן שייראה חלק מהענף, שאז אין משמעות לעביות העלים^ט.

לפי הבנה זו הנראות של ההדס כמעשה קליעה אינה לעיכובא אלא לסימנא בעלמא
וצריך להסביר לפי הבנה זו, שהברייתא השנייה כלל לא עוסקת בגדרי הכשר ההדס אלא בסימני הזיהוי שלו, ולכן היא לא פותחת במילים "ענף עץ עבות", ולפי הבנה זו אין הכי שאין אלו גדרים לעיכובא. ויתכן לפי אפשרות זו שרבי אליעזר בן יעקב לא חולק בגדרי הדין של ההדס, אלא רק בסימני הזיהוי, והוא השתמש בפסוק כאסמכתא. דאם יש כאן אמירה הלכתית, היה לה לגמ' לדון כיצד זה נלמד מהפס' ומאיזו מילה זה נלמד, ולדון במחלוקת של ת"ק וראב"י, ולהשוות בין הברייתות וכו', ומכך שלא עשתה כן נראה שהברייתא הראשונה דנה בגדרי הדין שבענף עץ עבות, והברייתא השנייה דנה בסימני הזיהוי של ההדס.

לפי הבנה זו אין צורך שיצאו שלושת העלים מעוקץ אחד ודי בכך שיצאו מאותו

גובה ההיקף

ולפי אפשרות זו, הגמ' הביאה את הברייתא השלישית בכדי להוכיח את מה שנטען קודם לכן בחילוק הדחיות בגמ' בין זיתא לדולבא, שלא די בכך שיהיו ענפיו חופין את עצו, אלא צריך גם שתהיה עביות בעלים שבהדס עצמו. ועל זה שאלה הגמ' מה הגדר המדוייק שבעביות, והשיבה שצריך תלתא טרפי בקינא, או אפ' תרי וחד לרב כהנא, שבזה נחשב הדבר להדס שיש בו עביות בעלים, וללא כן נחשב הדבר למפוזר מדי. ועל דרך זו נראה שהבין רבינו בחיי (בפירושו על התורה ויקרא כג, מ): שכתב וז"ל: "ומעתה מאין לנו שצריך שיהיו העליו יוצאין מעקר אחד לכך כתיב "עבת" חסר וא"ו, לומר שאותו הדס הנקרא עבות שמשפטו שלשה ענפים ושלשה עלין בכל אחד צריך שיצאו מעקר אחד, הוא שאמר: תלתא תלתא בחד קנא". ובשונה מהבנת רש"י, שנקט שהסיבה שצריך ג' עלים היא בגלל שכך נראה הדבר כקליעה ושלשלת. ולפי האפשרות השנייה, נראה לכאורה שההדס יוכשר גם כאשר שלושת העלים אינם יוצאים מאותו עוקץ, כי אין צורך שיראו ממש כקליעה, ודי בכך שיצאו מאותו קן, שבכך יש עביות של העלים.

ט). ולפי הבנה זו אדרבא, מכך שלא אמרה הברייתא גם את דין עבות ואמרה רק את דין "ענפיו חופין את עצו", נראה שדין עבות היה מובן מאיליו לאותה ברייתא, עד שהיא אפ' לא טרחה להסביר מהו דין "עבות". וגם לגמ' הדין הבסיסי בפשטות מובן, עד שכאשר הגמ' דוחה את האפשרות של זיתא, היא נוקטת בפשטות שאין בו דין "עבות" מבלי להסביר מהו דין "עבות". ורק בהמשך, נוקקת הגמ' לבקשת גדר מדוייק יותר של רמת העביות, שהוא באופן דלתא טרפי בחד קינא. ולפי זה מובן גם מדוע הברייתא לא כותבת את הגדר הראשון, כי הוא מובן בפשטות, ונצרכת דווקא לחידוש של ענפיו חופין את עצו, שלא היינו יכולים להבין לבד רק מעצם זה שצריך "עבות". וקמ"ל בגמ' בחילוק הדחיות בין זיתא לדולבא שצריכים לשני הגדרים, דאילו לא זה היתה הו"א לומר שאם עכ"פ חופין את עצו, מתקיים בזה הגדר של "עבות" למרות שבפועל אין ריבוי עלים, וכן היתה הו"א לומר שאם בפועל יש עיבוי בעלים כשר למרות שלא חופין את עצו, וקמ"ל שצריכים לשני הגדרים.

כך כתבו בהדיא התוס' הרא"ש והר"ן

ואכן בתוס' (שם ד"ה תלתא) כתבו שדברי רש"י הם חומרא גדולה וזה דבר שאינו מצוי כ"כ, ולכן נטו לומר שהגדר של תלתא טרפי בחד קינא הוא כשהעלים סמוכים ודבוקים זה בזה אף על פי שכל אחד בעוקצו, והביאו ראייה מהגמ' בב"ק (נח ע"ב) שמובא שם מעשה מאדם שקצץ כף תמרים לחברו, והעידו שקצץ שלושה דקלים בקינא, ועל כרחינו שלא יצאו שלושתם מעוקץ אחד, אלא היו סמוכים כפות התמרים זה לזה, או שקצץ שלושה דקלים שלימים שהיו סמוכים זה לזה'. ולפי ההבנה השנייה דלעיל בגמ', שיטת התוס' יכולה להתפרש בשופי בלשון הגמ'. וכ"כ הרא"ש (פ"ג ס"ח), וז"ל: "תלתא טרפי בחד קינא פרש"י שלש עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד וכן תרי וחד פי' שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על שניהם וכן ההיא דפי' הכונס תלתא בחד קינא הוו קיימי פירוש שלשה דקלים יוצאין משורש אחד וחומרא גדולה היא זו דאינה מצוי שיצאו מעוקץ אחד ומיקרי שפיר כשהן סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו אף על פי שכל אחד בעוקצו וכן ההיא תלתא בחד קינא דפרק הכונס היה קרקע ביניהם אלא שלמטה מן הקרקע היה שורש אחד להן". וכן כתב גם בתוס' רבינו פרץ על אתר. וכ"כ הר"ן (על הרי"ף דף טו ד"ה תלתא): "שלשה עלין במקום אחד זה בצד זה".

מלשון הרי"ף והרמב"ם מדויק שהבינו כהבנה זו

וכן מוכח ברי"ף (דף טו ע"ב) שדין "עליו חופין את עצו" הוא דין וסיוג בתוך דין עבות הכללי יותר, שכתב, וז"ל: "וענף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עצו". הרי שנקט שהדין של ענפיו חופין את עצו נלמד מדין "עבות" בעצמו. וכן יש להוכיח מהרמב"ם (פ"ז הלכות לולב ה"ב) שכתב בזה"ל: "וענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על כן בגבעול אחד", אבל אם היו שני העלין בשוה זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהן אין זה עבות אבל נקרא הדס שוטה". הרי שכרך בין דין עליו חופין את עצו ובין דין עבות.

נפק"מ נוספות בין הבנת רש"י להבנת הרי"ף והרמב"ם

ונראה לכאורה לפי סיעה זו, ובפרט בשיטת הרמב"ם, שאין צורך שכל עלה יגיע לראשו של העלה שעליו, אלא די בכך שבכל ההיקף של התלתא עליו, העלים יהיו מספיק רחבים בכדי לכסות את כל היקיפו של כל קן, שלשיטתם אין עניין עצמי בכיסוי הענף, ולא בא דין זה רק בכדי לבטא את העקרון של עביות העלים. ומאחר ובאופן דתלתא טרפי בחד קינא מתקיים העבות, בכך שהעלים מכסים את כל היקף מקום יציאתם, הרי שבזה כבר מתקיים העניין של

(י). ואף רש"י עצמו פירש כן (שם בד"ה תלתא) דהם שלשה דקלים זה אצל זה.

(א). ונראה ברור דלדעת הרמב"ם אין הכוונה שיצאו כולם מעוקץ אחד, אלא בכמה עוקצים. שהרי במשנה (פרה יא, ט) איתא: "מצות אזור שלושה קלחים ובהם שלושה גבעולין", ופירש הרמב"ם על כך (בפירושו על המשנה שם): "שלושה קלחים - שלושה ורדין ובכל זרד קן אחד, שיהיו בשלשת הקלחין שלושה גבעולין". הרי שהרמב"ם מפרש את הגבעול כקן, ולא כעוקץ ודו"ק.

ענפיו חופין את עצו, ולא שמלבד זאת יש עוד צורך נוסף העומד בפני עצמו שלא יישאר שום שטח שבו הענפים אינם חופים את העץ, ודלא כרש"י שמשמע ממנו שיש צורך שכל עלה יגיע לראשו של חברו כי לשיטתו יש בזה עניין עצמי הנלמד מהפסוק וכן"ל. וכן פירש בדעת הרמב"ם הגר"ח מבריסק (הו"ד בספר חיים וברכה אות ה' סע' נ"ט בהג"ה). וכן, באופן פשוט לא נראה שהרמב"ם וסיעתו מצריכים שהעלים יהיו שכובים על אפיהם, שהלא אינם מצריכים לדינא שייראה כקליעה, ולכאורה לשיטתם די בכך שיש שילוש בכדי שיוגדר כענפיו חופין את עצו. מאידך, נראה שלדעת ראשונים אלו, יש לפסול באופן שיוצאים ג' עלים מעוקץ אחד, אם לא שהם מקיפים את ענף ההדס במקום יציאתם, ובשונה מרש"י שנראה שמכשיר אפ' צד שלם חשוף, כל עוד שבצד אחד נראה כקליעה ומכסה את כולו.

ג. שיטת רבינו ירוחם

לדעת רבינו ירוחם דין ענפיו חופין את עצו אינו לעיכובא אלא לסימנא בעלמא

ובאמת שיש גם אפשרות שלישית להבין את הגמ', וזאת לפירוש רבינו ירוחם (נתיב ח ח"ג) שפירש בזה"ל: "עץ עבות שהוא הדס שענפיו חופין את עצו פי' לא שצריך כך אלא כך דרכו ונתן סימנים שזהו הדס וצריך עבות כי שאינו עבות פסול ועבות הוא שעומדים ג' עלין בחד קינא". ומבואר בדבריו שכלל אין גדר של "ענפיו חופין את עצו" וזהו לסימן בעלמא. אלא דצריך להבין בדבריו הקדושים, כיצד יבאר את מה שהגמ' דחתה את האפשרות של דולבא משום שענפיו אינם חופין את עצו, ומשמע שזהו דין גמור. וצריך להסביר לכאורה לפי דבריו, שאין הכי נמי, הסיבה שדולבא אינו הדס אינה משום שחסר בו גדר הדין, אלא מפני שסימני הזיהוי מורים שהוא אינו ה"ענף עץ עבות". והנפק"מ בין דין גמור לסימני הזיהוי, היא לכאורה בזה שגם הדס שענפיו אינם חופין את כל עצו, כשר כל עוד יש בו דין "עבות", וכגון שלא מגיעים ראשי העלים לעיקרי העלים שמעליהם, או שאינם שוכבים בפועל על בד ההדס אלא אפ' כשעומדים. ועכ"פ, גם רבינו ירוחם (שם) הסכים לשאר המפרשים דאין צורך שיצאו שלושת העלים מאותו עוקץ, ודי בכך שיצאו סמוכים זה לזה באותו גובה.

ד. היחס בין הבבלי לירושלמי בסוגיה זו

בירושלמי כתוב בהדיא שהצורך בדימיון לקליעה הוא לעיכובא ובהכרח שזה נלמד מעבות

והנה, בירושלמי (סוכה פ"ג ה"ב) מובא הנדון דענף עץ עבות בזה"ל: "וענף עץ עבות עץ שענפיו חופין את רובו ועולה כמין קליעה ואי זה זה הדס, אין תימר זיתא עולה כמין קליעה ואין ענפיו חופין את רובו, אין תימר זרגונה ענפיו חופות את רובו, ואינו עולה כמין קליעה, ואי זה זה הדס". ומבואר בירושלמי שיש שני גדרים בהדס, האחד שענפיו חופין את רובו, והשני

שעולה כמין קליעה, ונראה שנקט הירושלמי שדין "עבות" הוא שצריך שיעלו העלים כמין קליעה, וכהבנת רש"י בבבלי.

בירושלמי כתוב שענפיו צריכים לחוף את רובו ולא את עצו וכן לא מובא בו דין שילוש בהדס

אלא דנראה לכאורה שהגדר בירושלמי של "ענפיו חופין את רובו" הוא גדר שונה מהגדר מהבבלי של "ענפיו חופין את עצו", דאם לא כן, יוצא שהבבלי והירושלמי חלקו במציאות בעניין זיתא, דבבבלי מוכח שענפיו חופין את עצו, ובירושלמי כתוב להדיא שענפיו אינן חופין את רובו. וניתן להבין בפשטות שהחילוק הוא, ש"בענפיו חופין את עצו", צריך שהעלים יכסו את הענף באופן שלא יראה לפחות במקום יצאתם מהקן, שבאיזור זה צריכים לכסותו עכ"פ בהיקיפו, ואילו בגדר של "ענפיו חופין את רובו", אין קפיידא בכיסוי הענף, אלא בהימצאות העלים על פני רובו של הענף, גם אם חלקו מגולה. ויתכן שזו גם הסיבה שבירושלמי לא כתוב הגדר של תלתא טרפי בקינא.

לפי גירסת שיבולי הלקט בבבלי ניתן לומר שלא נחלקו התלמודים בדין ענפיו חופין את עצו

הן אמת שביבולי הלקט (סי' שנב) הביא גירסא אחרת בבבלי, וז"ל: "ואח"כ מצאתי מוגה בספר אחד ואימא דולבא בעינא עבות וליכא ואימא זיתא בעינא ענפיו חופין את עצו וליכא ולפי גירסא זו אתי שפיר שאע"פ שיש מן הזיתים שהן עבות אינן סמוכין הקינין שלהם כמו ההדס הלכך אין ענפיו חופין את עצו". ולפי גירסא זו, גם הבבלי מודה שבזיתא אין ענפיו חופין את עצו, ואז אין מחלוקת גם בעצם הגדר של ענפיו חופין את עצו או רובו, דזה היינו הך. ומתפרשים הבבלי והירושלמי כרש"י.

מפירוש רש"י והראשונים החולקים עליו מוכח שנקטו שיש מחלוקת בין התלמודים

איברא, דבדעת רש"י לא ניתן להסביר כן את היחס בין הבבלי ולירושלמי, שהרי מוכח בדבריו שהוא לא גרס כגירסת שיבולי הלקט, וכתב להדיא שבזיתא ענפיו חופין את עצו ואינו עולה כמין קליעה, ובדיוק הפוך מהירושלמי. ועל כרחינו, לכאורה, שרש"י הבין שיש מחלוקת בגדר ענפיו חופין את עצו או רובו בין הבבלי לירושלמי. והשתא דאתינן להכי, גם לפי ההבנה השנייה דלעיל בבבלי, יש להסביר שיש מחלוקת בין הבבלי לירושלמי בעניין זה, שהירושלמי נקט שעבות הוא באופן של קליעה, אחר שהבין שהברייתא העוסקת בעניין זה נקטה כך לעיכובא כגדר שנלמד מהמילה "עבות", אבל הבבלי נקט שעבות הוא באופן שיש עביות בעלים. וזו גם הסיבה שהגדר של תלתא טרפי בחד קינא מופיע דווקא בבבלי ולא בירושלמי, שזה ביטוי

יותר לכמות של עביות העלים שיוצאים תלתא טרפי בחד קינא (ומלבד זאת, בכהאי גוונא ענפיו חופין את עצו), ואילו הירושלמי לא הביא זאת משום שהבין שמבנה ההדס דומה לקליעה גם ללא שיצאו תלתא טרפי בחד קינא, ועוד שאין צורך שהעלים יכסו ויסתירו את הענף, אלא שיהיו פזורים על רובו.

ה. מחלוקת הראשונים בדין הדס שלא כולו משולש

חמש שיטות בדברי הראשונים ביחס להדס שלא כולו משולש

עוד נחלקו הראשונים האם הצורך בשילוש בהדס קאי על כל עלי בד ההדס, או דווקא על רובו, או שמא ניתן להקל אף במיעוטו. וכתב הטור בשם הגאונים (ס"ו תרמ"ו) שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס תלתא טרפי בחד קינא, ואם לאו פסול. וכן כתב בהדיא המגיד משנה (פ"ז ה"ב) וביאר טעמו דכל מה שאינו עבות הוה ליה כמין אחר ונחסר השיעור. אבל הר"ן (טו ע"ב ד"ה גמ') כתב בשם הרא"ה שאם מתחילת בריית ההדס יצאו בכל הקינים שלו שלוש עלים יש עליו שם "עבות", ולכן ההדס כשר גם אם נשרו עלים מההדס, כל עוד שנשאר בכל קן לפחות שני עלים. אך כתב הר"ן למעשה שאין ראוי להקל כדברי הרא"ה. אולם, בסדור רס"ג (עמ' רל"ה) הקל מעיקר הדין בג' קינים משולשים בראש ההדס, שבאופן זה כשר גם אם שאר ההדס אינו משולש, וז"ל: "בכל קן מקיניו יהיו ג' עלים מסודרים, ואם לא נמצא הקנה כולו באופן זה, מספיק בג' קינין בראשו שיהיו באופן זה". וכן כתב המאירי (סוכה לג ע"א ד"ה יבשו) בשם חכמי פרובנס שהקילו כל שיש שלוש קינים משולשים בהדס אפ' אם רובו אינו משולש, וז"ל: "יש מי שכתב שנשרו ויבשו לענין הדס הכל אחד שיבשותן זו היא נשירתן ואף שנשרו כל שנשארן שלשה קנים בראש כל אחד מהבדים כשרה ומזו נהגו להקל אף בהונחה תחלה בשיעור זה שתחילתו כסופו... וכן כתובה חכמי פורווינצא בחבוריהם ואין הדברים נראין אלא שבשעת הדחק סומכים עליהם שלא לעכב".

ולדעת הראב"ד (השגות, פ"ז ה"ב), הרא"ש (פ"ג ס"י) והטור (שם) מעיקר הדין ניתן להקל כאשר רוב הקינים של ההדס משולשים, ואין צורך שיהיו דווקא בראשו. וביארו דבריהם שאין לדמות זאת לדין "יבשו עליו" שהוא מדין הדר, ולכן היבשות שבראשו מוציאה אותו מכלל הדר, ולעומת זאת בדין עבות אין כלל עניין שיהיה בראשו, ולכן מאחר ששיעור ההדס הוא י"ב גודלין, יש למדוד את רוב הקינים לפי שיעור זה, ולא לפי אותו הדס שלקח, גם אם אותו הדס גדול מ"ב גודלין. ונמצאה סיעה זו מחמירה כנגד הרס"ג וחכמי פרובנס שהובאו במאירי, במה שסיעה זו מצריכה רוב קינים משולשים, אך מקילה כנגדם שאין צורך שיהיו קינים אלו בראש ההדס דווקא.

ומצאנו שיטה מקילה יותר, והיא דעת העיטור (עשרת הדברות, הלכות לולב צ ע"א) שממנו משמע שמעיקר הדין ניתן לצאת בקן אחד משולש, ובלבד שיהיה בראשו של ההדס. וז"ל: "ת"ר יבשו רוב עליו ונשתירו ג' בדי עלין לחין כשר, בכל בד ג' עלין לחין, דפחות מג' בדי עלין אין עבות,

אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד, מסתברא תחלתו כסופו שאם ג' בדי עבות בראש כל אחד ואחד כשר ולא בעינן כל שיעורא עבות". וכך הבין בשיטתו הטור (שם)^(א). ונראה דכלל הראשונים החולקים על שיטת הגאונים והמגיד משנה, שהחמירו אפ' בנטילת עלה אחד מאחד הקינים, יטענו כנגדם, שלא סביר לומר שמעצם זה שלא כל הקינים משולשים כבר השתנה שמו של המין, והיא חומרא עצומה, וכמעט אינו מצוי שיישאר בד הדס שלא נתלש ממנו עלה אחד מכלל קיני ההדס.

בתרומת הדישן ובמהרי"ק תמהו על המנהג הרווח בתקופתם ליטול הדס שוטה ולברך עליו

הן אמת, שנראה שהיה מנהג רווח באשכנז לפני כשש מאות שנים ליטול הדס שוטה שאינו משולש כלל ולברך עליו. שכן כתב בתרומת הדישן (פסקים וכתבים סי' רנט) שאין רוב העולם מקפידים על הדס שוטה בברכת לולב ושדקדק בכל הספרים ולא מצא שום צד לצאת בו אפי' דיעבד. ולבסוף הביא שיתכן שהוא משום שנהגו לברך על עצי הדס בהבדלה דכיון דאיתעביד ביה חדא מצוה של הלולב ניעביד ביה מצוה אחריתי, והביא שבמרדכי (ברכות רמז קפח) כתב בשם רבנו אפרים שהוא אינו מברך על הדס שוטה משום שלבו יבש ואין בו לחלוחית של ריח. ומזה נראה שאילולא טעם זה היה רבינו אפרים מברך על הדס שוטה בהבדלה, וקמ"ל שגם היה מברך עליו בחג הסוכות. גם המהרי"ק (סימן מא) כתב שמאוד נבהל על זה שהעולם נוהג לצאת ידי חובה בברכה בהדס שוטה שהרי דבר פשוט הוא שהדס שוטה פסול אף בדיעבד, והאריך להוכיח זאת, ולאחר מכן התייחס להצעת השואל להוכיח מדברי רבינו אפרים הנ"ל. אך דחה, שיש לומר שלא היו יוצאים בהדס שוטה משום חובת לולב אלא למלוי בעלמא משום הדור מצוה, ולכן היתה הו"א לברך עליו גם בהבדלה, וודאי שלא היו מברכין במוצאי שבת על ההדס כשר אלא היו מצניעין אותו לשנה הבאה על הספק אם לא יזדמן להם הדס אחר כשר. גם בב"י (סי' תרמו) אחר שהביא סברה זו, דחה אותה בזה"ל: "ואני אומר שאלו דברים בלא טעם וראיה כלל ואין להם על מה שיסמוכו".

הצעת המהרי"ק ליישב המנהג על פי שיטת רש"י

סברה נוספת שהביא המהרי"ק (שם) ליישב את המנהג, היא שאפשר שבאותם המקומות שנוהגים לצאת באותו הדס, מתירים זאת דווקא בהדסים שבהם יש שני עלים היוצאים מעוקץ אחד, ועלה אחד שעולה למעלה מהשניים. שיתכן שרש"י באופן זה יתיר, כי רש"י פירש על "תרי וחד": "שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד דמלמטה ארוך ועולה ורוכב על שנים", ולפ"ז יתכן שרש"י אסר רק כאשר העלה נמצא למטה אך אם הוא נמצא למעלה כשר, וכדאי הוא רש"י לסמוך עליו בשעת הדחק.

(ב). וכן הבינו הרא"ש (שו"ת כלל כ"ד סי' יא) והטור בדעת הרמב"ם, ובב"י שם השיג עליו דלכאורה דברי הרמב"ם בזה סתומים כדברי הגמ' ואין להוכיח מהם. ויש לפלפל בזה ואכמ"ל.

נראה שאף המהרי"ק התאמץ ליישב זאת עם המנהג אך אליבא דאמת נקט שהוא

הסבר דחוק

אולם, נראה שאף המהרי"ק הציע זאת בדוחק ליישב המנהג, וכשם שכתב בסוף תשובתו שכל זה רחוק בעיניו. דלכאורה יש להתקשות בהסבר זה מכמה סיבות. ראשית, מתיאור זמנם כלל לא נראה שהקילו רק בהדסים שיוצאים בהם שני עלים מעוקץ אחד, אלא הקילו בשופי בהדס שוטה, ובפרט שיותר קשה להשיג הדסים בהם יוצאים שני עלים מעוקץ אחד, מאשר למצוא הדסים משולשים שיוצאים מהיקף אחד. שנית, בסברא לכאורה כלל לא ברור מדוע שיהיה הבדל אם העלה השלישי נמצא למטה משני העלין או למעלה מהם, ומה זה משנה אם העלה רוכב על שני העלין או שניהם רוכבים עליו, הלא בין כך ובין כך אינו דומה לקליעה, וכשם שהרמב"ם כתב בדוגמא שלו: "אבל אם היו שני העלים בשוה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהם, אין זה עבות". ופשוט לכאורה שהרמב"ם יחמיר גם אם העלה יהי למטה מהם, ואין סברא לחלק בין למעלה ובין למטה. שלישית, אם זה המבנה של ההדס נמצא שבעצם כל עלה כזה הוא למטה יחסית לקן שמעליו, אך למעלה יחסית לקן שתחתיו.

הצעת המהרי"ק ליישב המנהג על פי שיטת בעל ההשלמה

עוד כתב המהרי"ק לנסות ליישב את המנהג ע"פ שיטת בעל ההשלמה (סוכה לא ע"ב) שכתב בשם רבו, שיש להוכיח ממה שאמרה הגמ' שמי שלא מצא אתרוג לא יביא רימון ואפ' בכדי שלא תשתכח תורת אתרוג, משום דנפיק מיניה חורבא, שאנשים יבואו לקחת רימון גם כאשר יהיה להם אתרוג, כי יחשבו ששניהם כשרים. ומכך שאמרה הגמ' "שלא תשתכח תורת אתרוג" ולא אמרה "תורת לולב ואתרוג", דייק בעל ההשלמה בשם רבו שהוא דין דווקא באתרוג, אבל אם אין לו אחד משאר המינים, יכול להביא את השאר ולברך. ועוד דייק בשם רבו, שהגמ' לא חששא דנפיק מיניה חורבא בכך שיברכו על מינים אלו ושמע מינה, שניתן לברך על המינים הנמצאים לפניו אף על פי שאין לו את ארבעתם. וכתב עוד בעל ההשלמה שאין להקשות עליו ממנחות (כו ע"א) דתנן התם: "ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה" ואמרינן בגמ' "לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו אין מעכבין". ולכאורה מכאן מוכח שאם אין לו את כל ד' המינים אינו יוצא ידי חובה כלל, אבל אם יש לו את כולם, אינם מעכבים זה את זה, בכך שיכול ליטלם אפ' אם לא אגדם יחד, וכדעת רבנן שאין צריך אגד.

וכתב המהרי"ק שתירוצו של בעל ההשלמה לא היה לפניו, וז"ל: "אמנם התירוץ כתוב לפני בשיבוש מאוד עד כי לא יכולתי לעמוד על דבריו ועל כן לא העתקתי את לשונו". אך בחסדי ה', ספר ההשלמה מצוי לפנינו היום, וזו לשונו בשוב שיטתו עם המשנה והגמ' במנחות: "הכי קאמר, כשאין לו כל הד' מינין, אין לו ליטול המינין שיש לו זה בלא זה, אבל כשיש לו כל הד' מינין האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, אי כרבנן דאמרי אין צריך אגד. כך פירש מורי, ואני אומר לדמות אבל לא למעשה, שלא תשתכח תורת לולב, אבל לא לברך". ומבואר בדבריו, שיש

לפרש בגמ' שאם אין לו ד' מינים, הוא מוכרח ליטול את כל המינים שנשארו לו ביחד, אבל אם יש לו ד' מינים הוא יכול ליטול כל אחד בנפרד. אלא דלמעשה כתב בעל ההשלמה שיטלם בלא ברכה.

וסיים המהרי"ק שנראה שהמנהג ליטול הדס שוטה היה מבוסס על סמיכה בשעת הדחק על דברי בעל ההשלמה, או שצירפו את שיטתו עם ההבנה דלעיל בשיטת רש"י, אך למעשה אין לברך על הדס שוטה, כי כל זה רחוק בעיניו. וגם מחמת הקושיא מהגמ' במנחות, וכן מכך שבעל ההשלמה עצמו לא סמך לברך כדעת רבו.

הסבר שאר הראשונים לסוגיה בסוכה ובמנחות

איברא, דנראה לכאורה שרוב ככל הראשונים הבינו אחרת מבעל ההשלמה גם את הסוגיה בסוכה וגם את הסוגיה במנחות. חדא, דהדיוק ממה שכתבה הגמ' שלא תשתכח תורת אתרוג, ולא הוסיפה גם תורת לולב, לכאורה אינו מוכרח כלל, דיש להסביר בפשטות, שמאחר והדיון היה על אתרוג, לכן התייחסה הגמ' לאתרוג, ולא שהוא עניין בדווקא באתרוג. וגם בסברא לא מובן מדוע לחלק בין אתרוג לשאר מינים, הלא החשש דנפיק מיניה חורבא משום דאתי למסרך, הוא חשש ששייך גם בשאר המינים. כמו כן, נראה ששאר הראשונים לא קיבלו את הדיוק מכך שלא אמרה הגמ' שתהיה חורבא במה שיברכו ברכה לבטלה מאחר שלא כל המינים בנמצא, משום שהוא דיוק שלכאורה כלל אינו מוכרח, דיתכן בהחלט שגם לפי ההו"א, מעולם לא עלה על דעת מאן דהו שיברכו על ג' מינים בלבד יחד עם רימון, וגם אם היו מתירים זאת, ההיתר היה בלא ברכה כדי שלא תשתכח תורת אתרוג. גם תירוצו של בעל ההשלמה מהגמ' במנחות, לכאורה פחות מרווח בלשון המשנה והגמ', מההסבר הרווח בראשונים, דלהסבר הראשונים שאם אין לו את כל הד' מינים אינו יוצא ידי חובה כלל, אבל אם יש לו את כולם, אינם מעכבים זה את זה, בכך שיכול ליטלם אפ' אם לא אגדם יחד, החילוק מובן, שללא ד' מינים אינו מקיים כלל את המצווה, וכשיש את כל הד' המינים, אינו חייב אגד וכשיטת רבנן. אבל לחילוקו של בעל ההשלמה שאם אין לו ד' מינים, הוא מוכרח ליטול את כל המינים שנשארו לו ביחד, אבל אם יש לו ד' מינים הוא יכול ליטול כל אחד בנפרד, לא ברור לכאורה בסברא מדוע לתלות את השאלה אם יכול ליטלם ביחד או לא, לפי השאלה אם יש לו בפועל את כל המינים. ועכ"פ, גם לפי הסבר בעל ההשלמה נמצא שלא יוצאים ידי חובה בהדס שוטה, אלא שאינו מעכב את הברכה על שאר המינים, ויש לטלו בכדי שלא תשתכח תורת הדס, ולא שניתן לצאת בהדס שוטה.

ו. פסיקת ההלכה

השו"ע פסק כדעת הרמב"ם בגדר השילוש בהדס וכדעת הרא"ש בשיעור הקינים המשולשים

בשו"ע (סי' תרמו סע' ג) העתיק את לשון הרמב"ם¹, והכריע כרוב הראשונים שתלתא טרפי בחד קינא הוא בהיקף כל קן ולא בעוקץ אחד², ודין הדס משולש הוא לעיכובא, שאילולא כן הוא נקרא הדס שוטה. עוד כתב השו"ע (שם סע' ה) שלמצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות, ולעיכובא ברוב שיעורו המחייב (דהיינו י"ב גודלין) גם אם ההדס גדול משיעור חיובו, ואפילו אם הקינים המשולשים אינם בראשו, וכדעת הראב"ד הרא"ש והטור. ושמא הכריע השו"ע כן, משום שיש להניח שהראשונים שלא גילו דעתם בעניין זה בסתמא סוברים כן משום שרובו ככולו, או מפני שמצאנו לקולות גדולות יותר בראשונים, להתיר אפ' בקן אחד, או בג' קינים, ולפיכך די לנו במה שאנו מחמירין להצריך את רובו, ולא מחמירים כדעת המגיד משנה.

ברמ"א הביא את המנהג להקל בהדס שאינו משולש וביאר זאת בשני אופנים

אלא דהרמ"א כתב על זה: "ואיכא מאן דאמר בגמרא דכשר; וע"כ נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו ההדסים המובאים ואין ג' עלין בגבעול אחד; ויש מי שכתב דהדסים שלנו אין נקראים הדס שוטה, הואיל והם שנים על גב שנים ואינן כהדס שוטה המוזכר בגמרא; ולכן נהגו להקל כמו שכתב מהר"י קלון ומהר"י איסרלן ז"ל בתשובותיהם". ומבואר בדבריו שתי סיבות להקל בהדסים המצויים באשכנז שאינם משולשים: האחת, שמכיוון שלדעת רב כהנא בגמ' יש להכשיר בתרי וחד ניתן לסמוך על שיטתו גם בתרי ע"ג תרי. ועוד, כמו שכתב המהרי"ק בדעת רש"י, שאם שני עלין יוצאים מעוקץ אחד, והעלה השלישי למעלה מהן אין זה נקרא הדס שוטה, וההדסים באשכנז בנויים באופן זה של שנים על גב שנים, והדס שוטה נקרא כן מפני שאין עליו הולכין כסדר אלא משובשין כשוטה, אבל באלו שהולכין כסדר אינו נקרא שוטה.

(ג). ואפשר שלפ"ז השו"ע אינו מצריך שכל עלה יגיע לראשו של העלה שעליה, אלא די בכך שבכל ההיקף של התלתא עלין, יהיו העלין מספיק רחבים בכדי לכסות את כל היקיפו של כל קן, ומאידך, יש לפסול באופן שיוצאים ג' עלים מעוקץ אחד, אם לא שהם מקיפים את ענף ההדס במקום יציאתם. ואולי יש לומר שהרוצה להתחסד ולהחמיר ולחוש גם לשיטת רש"י וגם לשיטת הרמב"ם, יבחר הדס שיוצאים ממנו ג' עוקצים בחד קינא שבכל עוקץ יוצאים ג' עלים, ובוה מרוויח את שתי השיטות, בהיותם חופין את ההדס גם בהיקף וגם בגובה, וגם נראים כקליעה אליבא דרש"י. עוד נראה לכאורה לומר שהשו"ע לא יצריך מעיקר הדין שהעלים יהיו שכובים על אפיהם, שהלא אין אנו מצריכים לדינא שייראה כקליעה, ודי בכך שיש שילוש בכדי שיוגדר כענפיו חופין את עצו.

(ד). ובקהילות יעקב (סוכה ליקוטים) הביא בשם החזו"א ושכן יש לנקוט להלכה, שאין צריך שיהיו שלושת העלים בקו ישר ממש באופן שכל העוקצים יצאו ממש מאותו גובה, אלא יש למדוד זאת לפי כל גבהם של העוקצים, ואם עוקץ אחד יוצא בשרשו של העוקץ השני, והעוקץ השלישי יוצא בגבהו של העוקץ, נחשב הדבר למשולש, מאחר שסוף סוף העוקצים בכללותם באותו גובה.

הסבר הט"ז לסמיכת הרמ"א על דעה שנדחתה בגמ'

ובחזו"ע (סוכה עמ' דש) תמה על הרמ"א כיצד סמך אפי' בשעת הדחק על דעה יחידאה בגמ' נגד מסקנת הש"ס, והלא דבר זה מוסכם בפוסקים שאין לסמוך בכהאי גוונא על דעה זו, ובפרט שהרמ"א עצמו הסכים לכלל זה במקום אחר (דרכי משה אה"ע סי' קכו אות ג). אלא דהט"ז (סק"ז) כבר הרגיש בדבר, וכתב ליישב את דברי הרמ"א, וז"ל: "וטרח רמ"א לקיים מנהגנו שמברכין על הדסים כאלו ונ"ל דיש סמך וראי' בדרך זה דרב אחא טרח לקיים דברי רב כהנא אף על גב דאינו מצו' מן המובחר דהא קאמר בלשון אפי' אלא משום כבודו דרב כהנא עביד כן וע"ז אמר מר בר אמיר דאבא קרי ליה הדס שוט' כלומר אינו מן המובחר וחולק על מה שמהדר דוקא ע"ז אבל לדינא הוא כשר כנ"ל לבקש סמך למנהג עכ"ל". ולפי הבנה זו, ניתן להבין שגם בגמ' הקילו בזה מעיקר הדין. הן אמת, שמבין ריסי עיניו של הט"ז ניכר שהרמ"א רק רצה למצוא סמך למנהג, למרות שלכאורה זו לא ההבנה הפשוטה בגמ' ובראשונים, דהא בסמוך לזה בדין נשרו עליו, טרחה הגמ' לומר שהוא דווקא באופן של הדס מצרי שיש בו שבע עלים בכדי שישארו ג' עלים בחד קינא, ובראשונים לא מצאנו מ"ד שהיקל בזה, ואף לשיטת הרא"ה יש להקל בזה רק כאשר מתחילת ברייתו היו ג' עלים בחד קינא וכנ"ל.

דחיית הגר"א לסמיכת הרמ"א על תרומת הדשן והמהרי"ק

גם לגבי דברי הרמ"א שהביא מהמהרי"ק, כתב בביאור הגר"א (סק"ח) שהמעין בתרומת הדשן ובמהרי"ק יראה שאף הם תמהו על המנהג ולא קיבלו את המנהג, וכל מה שכתבו היה לנסות ללמד זכות על המנהג. ולפיכך סיים הגר"א שאין שום סמך לדברי מנהג זה. וכבר התבאר לעיל, שגם בדברי בעל ההשלמה שדן בו המהרי"ק, מוכח שלא הכשיר את ההדס השוטה, אלא שנקט שאינו מעכב לברכה על שאר המינים, ושיש לטלו בכדי שלא תשתכח תורת הדס. ואכן, במשנ"ב (סקט"ו) כתב בשם הגר"א ושאר האחרונים שכולם פקפקו מאוד על המנהג ההוא שאין לו שום יסוד, וכתב שהרמ"א דחק רק לקיים המנהג, וסיים שהירא לדבר ד' יטרח למצוא עבות כדין דהיינו ג' עלין בשוה בכל קן וקן. ובאמת שאף בדרכי משה (סי' תרמו) הביא הרמ"א את דברי הב"י שחלק על הסברא המובאת בתרומת הדשן, ולא העיר על דבריו כלום, ומזה משמע שסבירא ליה כוותיה, ולכן נראה ברור לכאורה שכל מה שכתב היה רק בכדי ללמד זכות על המנהג.

נראה ברור שבימינו שיש שפע גדול אין להקל בהדס שאינו משולש גם לדעת

הרמ"א

והמעין בדברי הפוסקים, יחזה מישרים שמה שסמכו על הדס של תרי ע"ג תרי, היה רק מחמת שעת הדחק גדולה מאד, שלא היה להם כמעט בנמצא הדסים, אבל בימינו שב"ה יש שפע גדול, נראה לכאורה שאין שום מקום להקל בזה, גם לשיטת הרמ"א.

